

Полевікова О.Б. Конспект уроку з української мови (3 клас) з теми «Слова, протилежні за значенням (антоніми). Спостереження за роллю антонімів у тексті» / О.Б. Полевікова // 33 уроки-гри „Поле чудес”. 1 – 4 клас: навч.-метод. посібник [для вчителів] / Полевікова О.Б., Архипова І.А., Бондар Т.М., Бурак М.О. та ін. / Упорядник *О.Б.Полевікова*. - Х.: Вид. група „Основа”, 2007. – С.113-119. – (Б-ка журн. „Початковенавчання і виховання”; Вип. 5 (41).

Українська мова. 3 клас. Полевікова О.Б.

Тема. Слова, протилежні за значенням (антоніми). Спостереження за роллю антонімів у тексті

Мета. Розширити знання учнів про слова, протилежні за значенням, спонукати систематично звертатися до різного типу навчальних словників для одержання необхідної інформації, що має стати нормою в навчальній діяльності не тільки на уроках мови.

Розвивати вміння учнів користуватися антонімами в мовленні для образного зіставлення контрасних явищ навколишньої дійсності; збагачувати, уточнювати, активізувати словниковий запас учнів.

Виховувати шанобливе ставлення до книги.

Обладнання. Вашуленко М.С., Мельничайко О.І. Рідна мова: Підруч. для 3 кл. – К.: Освіта, 2003 – Ч.І. – 126 с.

Словникова скарбничка / Автор-упорядник Ісаєнко О.В. – Х.: Країна мрій™, 2002. – 200 с.

Картки із завданнями для учнів. Таблиці слів для турів гри.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент. Повідомлення теми і мети уроку.

Сьогодні ми всі – учасники гри “ПОЛЕ ЧУДЕС”. Її мета – розширити ваші знання про слова, протилежні за значенням, спонукати систематично звертатися до різного типу навчальних словників для одержання необхідної інформації; збагачувати, уточнювати, активізувати ваш словниковий запас, розвиваючи вміння користуватися антонімами в мовленні для образного зіставлення контрасних явищ навколишньої дійсності.

Саме з антонімами буде пов`язана сьогодні тематика завдань.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА.

І ВІДБІРКОВИЙ ТУР

Актуалізація знань учнів. Робота з підручником. Виконання усно вправи 149, с.66.

До якої частини мови належать пари слів? (Прикметники)

Каліграфічна хвилинка.

1 рядок. Прочитайте вірш із вправи 148, с.66. Як його можна назвати? (Антоніми). Запиши заголовок. Назви антонімічні пари слів. До яких частин мови вони належать? (Іменники, дієслова). Зроби висновок про те, які частини мови можуть бути антонімами.

2-3 рядки. Запишіть речення за зразком підручника, підкресліть антоніми (с.67). Зверніть увагу на кому перед сполучником *а*.

Антоніми.

На чорній землі білий хліб родить. Порожня бочка гучить, а повна мовчить.

Робота з прислів'ями.

1. Прочитайте прислів'я. Знайдіть і підкресліть антоніми. Зверніть увагу, на які питання вони відповідають.

І варіант

Вчення – світ, а невчення – тьма.

Зима без снігу – літо без хліба.

Ліпше своє мале, ніж чуже велике.

Умій сказати, умій змовчати.

Мало вкусиш, більше ковтнеш.

Умієш бруднити, умій і чистити.

Більше діла – менше слів.

II варіант

Боязливому по вуха, сміливому – по коліна.

Чистим зерном сійте поле, то вродить хліб, як море, а нечистим посієте – собі шкоди надієте.

Вчений іде, а неук слідом спотикається.

Радість красить, а печаль палить.

Добро пушить, а лихо сушить.

Праця чоловіка годує, а лінь – марнує.

Розумний розсудить, а дурень осудить.

2. Випишіть слова, протилежні за значенням, парами.

Не порівняєш гори з долиною, а багатого з убогим.

Осінь збирає, а весна з'їдає.

Сумний грудень і в свято, і в будень.

На чорній землі білий хліб родить.

Щастя біжить, а нещастя летить.

Робиш добро – не кайся, робиш зло – зла й сподівайся.

Зразок виконаного завдання: *Гора – долина, багатий – убогий, осінь - весна, свято – будень, чорний – білий, щастя – нещастя, добро – зло.*

3. Доповніть прислів'я, з'єднавши лінією його частини. Підкресліть антоніми.

Вчення в щасті украшає,	а соловей кінчає.
Слабий з дужим не борись,	а слово пам'ятається.
Ластівка день починає,	голий з багатим не дружись.
Удар забувається,	а злі діти – кінець.
Добрі діти – батькам вінець,	а в нещасті утішає.

Перевірка:

Вчення в щасті украшає, а в нещасті утішає.

Слабий з дужим не борись, голий з багатим не дружись.

Ластівка день починає, а соловей кінчає.

Удар забувається, а слово пам'ятається.

Добрі діти – батькам вінець, а злі діти – кінець.

У першому турі беруть участь ті гравці, які першими і правильно виконали завдання I відбіркового туру.

ЗАВДАННЯ I ТУРУ

- Як називається континент, де зберігається найбільша у світі книга?

А	М	Е	Р	И	К	А
----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------

Найбільша книга знаходиться в одній із бібліотек Нью-Йорка. Її ширина три метри, товщина – один. Гортати її можна тільки за допомогою спеціальної апаратури.

Оцінювання гравців, які не вийшли у фінал.

II ВІДБІРКОВИЙ ТУР

1. Прочитайте загадки, відгадайте, додайте слово у риму, підкресліть антоніми:

Антоніми

Куций хвіст і довгі ноги.

Уночі і вдень – ... (тривоги).

Миру й спокою не знаю:

Всіх боюся, ... (утікаю). (Заєць) А.Свашенко

Коли іде, то гомонить,

Коли зупиниться, ... (мовчить). (Годинник) А.Свашенко

Я антонім слова літо,

В мене біла тепла свита,

Хоч мороз люблю сама:

Адже звуть мене ... (зима).

Я антонім шуму, стуку,

Уночі без мене мука,

Для спочинку наймиліша.

Відгадаєш, хто я? (Тиша)

2. Дайте відповідь на запитання. Додайте антонім до відгадки:

- З якого посуду ніколи не їдять? (З порожнього)
- Якого каміння немає в річці? (Сухого)
- У яку бочку не можна наливати воду? (У повну)

3. Прочитайте діалог, назвіть антоніми. До якої частини мови вони належать? Чи погоджуєтесь ви із поясненням татуса?

- Тату, а чому це вчора з димаря хлібопекарні йшов чорний дим, а сьогодні білий?
- Це тому, що вчора випікали чорний хліб, а сьогодні печуть білий.

4. Прочитайте текст. Які протилежні за значенням слова вживаються у ньому? З якою метою?

Лось і олень

Лось – велика тварина. По кольору він темно-коричневий. Роги у нього низькі, широкі і розходяться у різні сторони.

Олень менше лося. Колір у нього сіро-білий. Роги в оленя високі, гіллясті.

5. Скориставшись словником антонімів, доберіть слова, протилежні за значенням. Запишіть тільки антоніми:

I варіант: Будівельник, віддалення, пам'ять, зібраний,

II варіант: Багатолюдність, вітчизна, життєрадісний, лункий.

(Словникова скарбничка / Автор-упорядник Ісаєнко О.В. – Х.: Країна мрій™, 2002. – С.121 - 130.)

Зразок виконаного завдання:

I варіант: Руйнівник, зближення, забуття, недбалий.

II варіант: Безлюддя, чужина, сумовитий, беззвучний.

У першому турі беруть участь ті гравці, які першими і правильно виконали завдання II відбіркового туру.

ЗАВДАННЯ II ТУРУ

У якому італійському місті видана найменша у світі книжка? У цій книзі надрукований лист Галілео Галілея, відомого вченого, який ще у XVII столітті за підсумками астрономічних спостережень відкрив чотири супутника Юпітера, гори на Місяці, плями на Сонці тощо.

П	А	Д	У	Я
---	---	---	---	---

Найменша книжка видана у 1896 році в італійському місті Падуя. Її розмір 16 мм×11 мм, що дорівнює приблизно розміру нігтя на великому пальці руки.

Оцінювання гравців, які не вийшли у фінал.

ФІЗХВИЛИНКА

ІІІ ВІДБІРКОВИЙ ТУР

1. Прочитайте оповідання. Зверніть увагу на заголовок і виділені слова. Які протилежні за значенням до виділених треба вжити, щоб до тексту можна було дібрати заголовок „Перед дощем”. Запишіть перебудований вами текст.

Після дощу

Вітер тепло дме в обличчя. Легкі хмаринки повільно пропливають над рікою. Стиха гуркоче грім.

2. Прочитайте речення. Знайдіть і випишіть слова, протилежні за змістом:

Вічна слава, **безсмертя** чекає борців за волю України, а в **забуття** кануть її зрадники (*З газет*). І якщо вже говорити про **безсмертя**, то мистецтво стоїть до нього найближче ... Мистецтво – це невігублений слід людства, його злети, його верхогір'я, на яких панує дух перемоги над **смертю**, дух **незнищенності** (*О.Гончар*).

Овва! Розберем, хто **багатий**, а хто **бідний**. Видно пана по халявах (*В.Винниченко*). Ми **багато** пригадуємо, - сказав він. – Це добре. Але цього **мало** (*О.Гончар*). І бажаєм, .. Щоб думками ви міцніли, **багатіли**, **не бідніли**, щоб веселий бів ваш дім (*І.Франко*).

І княжич Святослав, і його дружина знають, що це не **безлюдна** земля. Варто звернути з шляху, проїхати десяток поприщ, і очам відкриються села, городища, ниви, сади, колодязі ... А всі люди. Що їхали ... до Києва, поспішали

в одне місце – на Подол, на торг... Уже здалеку було видно **багатолюдний** натовп, що колом громадився навкруг великої площі (С.Скляренко).

2. Прочитайте вірш. Знайдіть пари антонімів.

„Прірва між словами”
Слова, такі як день і ніч, -
прямо протилежні.
От я обачливий, скажімо,
А ти – необережний.
Слова „великий” і „малий”,
„Сідати” і „вставати”.
„Холодний” – „теплий”,
„Добрий” – „злий”,
антонімами звати.
Про них вам казку розповім,
Її вам знати треба.
Будинок був – до неба!
В будинку мешкали слова,
Жили собі щасливо.
На кожнім поверсі – по два:
Недбайливий і дбайливий,
А ще – веселий і сумний,
Гарячий і холодний,

Жили чистенький і брудний
Та ситий і голодний.
Жили там правда і брехня,
Жили тривога й спокій,
Жили так дружно, як рідня.
А дім той був високий!
Аж якось вдарив з неба грім,
Земля аж застогнала!
І величезна прірва в ній
Слова ці роз’єднала.
Давно-давно це відбулось,
Та прірва є й донині.
Будинок навпіл розколовсь,
І в кожній половині
Тепер не дружно вже живуть,
Слова оті – вороже.
Антонімами всі їх звать
За зміст їх, геть не схожий!
(В.Бутрім)

У третьому відбіркового турі братимуть участь ті гравці, які, прочитавши вірш, покажуть на сигнальних картках правильну кількість антонімічних пар, що зустрічаються у ньому:

ЗАВДАННЯ ІІІ ТУРУ

Одна з найбільших бібліотек світу – Національна бібліотека конгресу США. Заснована вона у 1800 році. Її книжковий фонд налічує 40 мільйонів примірників.

Пригадайте, у якій півкулі знаходиться ця країна і назвіть антонім.

Оцінювання гравців, які не вийшли у фінал.

ГРА З ГЛЯДАЧАМИ

Прочитайте колонки слів. З'єднайте слова-антоніми стрілочками:

Інертний, пасивний	Рідкий
Завершальний, кінцевий	Нелукавий, чистосердечний
Зменшувати, скорочувати	Дійсний, правдивий
Заперечувати, спростовувати	Одноманітний
Мажорний, веселий	Відкритий, явний
Секретний, таємний	Мінорний, сумний
Різноманітний, багатий	Стверджувати, схвалювати
Сфантазований, видуманий	Збільшувати, розширювати
Фальшивий, нещирий	Вихідний, початковий
Щільний, густий	Активний, інтенсивний

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ГЛЯДАЧІВ:

Це слово називає кількість книжок у найменшій у світі бібліотеці, яка розташована в індійському місті Амрістаре.

О	Д	Н	А
----------	----------	----------	----------

У ній є ... одна книжка.

ФІНАЛ

Це назва будівлі, де відбуваються богослужіння, релігійні обряди. Синонімами до нього є слова Божий дім, церква.

Х	Р	А	М
----------	----------	----------	----------

На стінах храму у Фівах висічений древній літопис. Стіни храму є своєрідною книгою, найбільшою у світі за своїми розмірами, оскільки кам'яні сторінки її сягають сорока метрів завширшки.

СУПЕРГРА

Якою мовою був написаний перший у світі буквар, що з'явився в Англії у 1491 році?

Л	А	Т	И	Н	С	Ь	К	А
----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------

Найперший у світі буквар був написаний латинською мовою.

ІІІ. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА.

Нагородження переможців. Підведення підсумків роботи.

Домашнє завдання. Підготуйтеся до узагальнення знань за темою „Значення слова”, відповідаючи на запитання із вправи 151, с.67. Приклади записуйте до зошита.